Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi 18: 106-114 (2005)

Türkiye'de Tarih Eğitiminin Sorunları

Erdal ASLAN*

ÖZET

Tarih, sosyal bilimler arasında en fazla ilgi uyandıran ve geniş kitlelere ulaşma olanağı bulan bilim dalıdır. Tarihten yoksun bir birey, toplum ya da evren düşünülemez. Tarihçiliğin ve tarih eğitiminin sorunlarına, tarih eğitiminin iyileştirilmesine ve geliştirilmesine yönelik ilgi 20. yüzyıl boyunca artarak devem etmiştir. İnsanoğlunun tüm yaşam deneyimleri tarihsel bir uzam içerisinde biçimlenir ve anlam kazanır. Bu yüzden çağdaş toplumların büyük bir özenle ele aldıkları önemli bir eğitim ve araştırma alanı olarak toplumların gelişiminin bilinçsel ve kültürel tabanını oluşturmuştur. Bu değerlendirmede böylesine önemli bir alanın Türkiye ölçeğinde yaşadığı sorunların temel nedenleri ve bunların giderilmesine ilişkin öneriler üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler:. 1..tarih- eğitimi ve öğretimi (ortaöğretim), 2. Türkiye'de eğitim ve öğretim.

ABSTRACT

History is a field of study, which receives the utmost attention among all the social sciences and which has the opportunity to reach the masses. It is impossible to think of any individual, society or universe without a history. Interest towards the problems of historiography and history education as well as to their improvement and development has gradually continued all throughout the 20th century. All life experiences of mankind take shape and meaning throughout the historical procession. That's why as a research and educational field, which societies have been deeply concerned about, it has formed the conscious and cultural basis of societal development. In this study, the underlying reasons of the problems in Turkey of such a significant discipline as well as suggestions for overcoming them have been emphasized.

Keywords: 1. .history- learning and teaching, 2. .education and teaching in Turkey.

Dünyada olduğu gibi, ülkemizde de tarih eğitiminin sorunları son yıllarda hatırı sayılır bir ilgi görmesine karşın, yine de bunun tatmin edici bir düzeyde olduğunu söylemek biraz zor. Tarih eğitiminin Türkiye'deki durumunu konu edinen yayınlar ile tarih eğitimini uluslar arası düzeyde ele alan çalışmalar kıyaslandığında, ülke olarak henüz işin çok başlarında olduğumuz, hatta yapılan yayın ve araştırmaları niceliksel olarak bile değerlendirdiğimizde yeterince önemsemediğiz izlenimi uyanmaktadır. Tarih eğitiminin Türkiye'deki durumuna yönelik olarak yapılan değerlendirmeler, Avrupa, ABD, Kanada, Avustralya gibi ülkelerin tarih öğretim programlarını biçimlendiren ulusal merkezler ve bu ülkelerdeki akademisyenlerce yapılan yayın ve araştırmalar, EUROCLİO, UNESCO, Georg Eckert İnstitute vb. uluslararası düzeyde etkinlik gösteren kuruluşların çalışmaları incelendiğinde, okullarda verilen tarih eğitiminde yaşanan sorunların ve tarih eğitimini iyileştirmeye yönelik önerilerin şu konular üzerinde yoğunlaştıkları gözlenmektedir:

* Erdal Aslan, Yrd.Doç.Dr., DEÜ Buca Eğt.Fak.Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğ. Böl.Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir. erdal.aslan@deu.edu.tr

1. Ülkelerin genel siyasal, toplumsal, ekonomik ve bunlara bağlı olarak biçimlenmiş olan kültürel ikliminden kaynaklanan sorunlar.
2. Genel olarak eğitim-öğretime, özel olarak tarih eğitim-öğretimine yüklenen işlevin bir sonucu olarak eğitim-öğretim programlarının bilimsel ve toplumsal gelişmelerle uyumlu bir biçimde yenilenemeyişinin yarattığı sorunlar.
3. Tarih öğretim programlarında belirlenen amaç ve hedeflerin gerçekleştirilmesinde en önemli araç olma özelliğini koruyan ders kitaplarının içerik ve tasarımlarından kaynaklanan sorunlar.
4. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı değişim ve gelişmelere karşın, tarih derslerinde kullanılan öğretim yöntemlerinin ve malzemesinin bu gelişmeleri izleyememesinden doğan sorunlar.
5. Ülkelerin öğretmen yetiştirme anlayışından ve öğretmenlerin hizmet içi eğitim süreçlerinin oluşturulamamış ya da işlevsel kılınamamış olmasından kaynaklanan sorunlar.
6. Genel olarak tarihçilerin tarihi algılama biçimlerinin ve bunun bir sonucu olarak mesleklerini icra ediş tarzlarından kaynaklanan, tarih eğitimine yönelik tutumlarının doğurduğu sorunlar.

1- Konjonktürel Sorunlar

Ülkelerin siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel alanlardaki genel gelişmişlik düzeyleri ve yurttaşlarına sundukları eğitimin nicelik ile niteliği arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Doğal olarak bu ilişki tarih eğitimi için de aynı ölçüde geçerlidir. Gelişmişlik düzeyi yüksek toplumlarda, bilimsel alanda yapılan araştırmalara sağlanan finansman desteğinin yeterli düzeyde oluşu, araştırmacı ve araştırma sayısının fazlalığını ve buna bağlı olarak sağlanan bilgi birikiminin nicelik ve niteliksel olarak yüksek oluşunu da beraberinde getirmektedir. Gelişmişlik düzeyi ile anlatılmak istenen kuşkusuz sadece ekonomik boyut değildir. Ülkelerde hâkim olan iktidar bileşenlerinin belirlediği toplumsal koşullar, siyasal ve kültürel iklimin etkisi altında ortaya çıkan bilinç yapısı, bu bilinç yapısının gündelik yaşam ve onun getirdiği sorunlara ilişkin olarak geliştirdiği tutumlar, etik ve estetik değerler gibi daha pek çok faktörü içeren son derece geniş bir alanı kapsamaktadır. Bir ülkedeki tarih araştırmalarının ve tarih eğitiminin durumunu o ülkenin eğitim sisteminin içinde bulunduğu sorunlar yumağından bağımsız düşünmek oldukça zordur. Bu nedenle Türkiye'nin içinde bulunduğu toplumsal, kültürel, siyasal ve ekonomik sorunlar, yaşamın bütün alanlarını olduğu gibi, eğitim sisteminin bütününü, bu arada doğrudan veya dolaylı biçimlerde tarih araştırmacılığını ve eğitimini de etkilemektedir. Bu durum, aslında yalnızca tarih yazıcılığına ve öğretimine ilişkin bir sonuç değildir. Bütün bilimsel araştırma alanlarına ve eğitim-öğretim etkinliklerine aynı ölçüde yansımaktadır. Bütün bunlar ışığında değerlendirildiğinde ülkemizde okullarda verilen tarih eğitiminin durumu ile Türkiye'nin genel gelişmişlik düzeyi arasında doğrudan bir ilişkiden söz edebiliriz. Bu ilişki aslında ülke genelinde yaşanan eğitim krizinin sonucu olarak bütün öğretim konularını da içeren bir bütün parçalarından bir tanesi olarak algılanmalıdır. Bu ilişki tarih eğitiminin yanı sıra, sosyal bilimlerin diğer alanlarında ve fen bilimlerinde de açığa çıkmaktadır. Sorunlu olan ya da kriz geçiren sadece tarih eğitimi değildir. Dolayısıyla tarih öğretiminin sorunlarının çözümü ülkenin çok daha genel düzeyde yaşadığı sıkıntıların aşılmasına, dolayısıyla Türkiye'nin gelişmişlik düzeyinde ortaya çıkabilecek olan bir gelişmeye bağlıdır. Bu anlamda bir iyileşme sürecinin yaşanabilmesi için, en azından şimdilik ülkenin genel gelişmişlik düzeyinde olumlu bir değişimin ortaya çıkması gerekiyor. Bu değişimin umut edilebilmesi için bu umudu gerçekleştirmeye yönelik bir çaba içerisinde olmaktan ya da böyle bir çaba içerisinde olanlara katkıda bulunmak şu an her yurttaşın yapabileceği en doğru iş gibi gözüküyor. Şu anki hal ve gidişle daha ötesi olası gibi görünmüyor.

2- Eğitime Yönelik Tutumun Yarattığı Sorunlar:

Yukarıda belirtilenler bir yana, Türkiye'deki tarih eğitiminde yaşanan sorunlar, daha özel bir önemle düşünmeyi gerektiren bazı temel noktalarda düğümlenir. Eğitim-öğretim etkinliklerinin, çocukları ve gençleri geleceklerinde bekleyen bireysel ve toplumsal yaşama hazırlayan, bu yaşamın farklı evrelerinde karşılaşılabilecek sorunları kavrayabilen ve bunlara yönelik akılcı çözümler üretebilen bilinç yapısına ve beceri kapasitesine sahip uygar yurttaşlar olarak yetiştirmeyi amaçlayan bir süreç olarak görülmemelidir. Bunun sağlayabilmenin baş koşulu, eğitim-öğretim sisteminin ve süreçlerinin bilimsel ve teknolojik gelişmelerle uyumlu bir biçimde sürekli olarak yenilenmesinden geçmektedir. Öğretim programları ve bu programlar için belirlenmiş olan hedefler, eğitim-öğretim süreçlerinin en önemli ögesini oluşturdukları

için bireylerin ve toplumun gereksinimlerini karşılayabilen sağlıklı bir yapıda olmaları, bunun için eğitim bütçesinin "insani yatırım" anlayışına uygun bir perspektif içerisinde oluşturulması gerekir. Türkiye'de, bugün gelinen noktada, eğitimin devlet bütçesi içerisindeki payının her geçen yıl daha da azalışı, kanıksanması gereken sıradan bir vakıa durumuna gelmiştir. Böyle bir anlayışın sonucu olarak eğitim, devletin yurttaşlarına sağlaması gereken sosyal bir hak ve ödev olmaktan çıkarak yurttaşların alım güçleri ölçüsünde yararlanabilecekleri bir hizmet sektörü ve rant sağlama aracı olarak algılanmaya başlanmıştır. Eğitimin ticari bir araca dönüştürüldüğü ortamlarda öğrenciler, ekonomik boyutu ile bu araca gereksinim duyan potansiyel müşteriler, siyasal ve toplumsal boyutu ile ise; siyasal partiler ya da belli bir toplumsal proje etrafında bir araya gelen sınıflar ve gruplar için iktidara uzanan yolu bahşeden seçmen kitlesi olarak işlem görmektedir. Eğitim sisteminin bütün mekanizmaları buna göre oluşturulmakta ve piyasaya göre eğitim modeli her geçen gün sınırlarını genişleterek Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesinde yer alan ilke ve hedeflerden uzaklaşmaktadır. İlk ve orta dereceli okullarda verilen tarih eğitimi de bu bütünün bireylerin yurt, dünya ve kimlik algısını belirleyen en önemli parçalarından bir tanesi olarak payına düşeni fazlasıyla almaktadır. II. Meşrutiyet'ten itibaren çağdaş gelişmeleri kronolojik düzeyde konular, kavramlar ve yaklaşımlar düzeyinde genç kuşaklara aktarmayı; onları bu yönde bilgilendirmeyi ve bilinçlendirmeyi amaçlamış olan tarih eğitimi, Atatürk'ün ölümünden hemen bir yıl sonra değiştirilen ders kitapları ile bu amaçlarından uzaklaşarak kopmuştur.

Sonuç olarak ülkesinin ve dünyanın son 60 yıllık tarihsel gelişimini bilmeyen, hatta II. Dünya Savaşı ile ilgili olarak gelişigüzel ve biraz da yasak savar bir eda içerisinde verilen açıklamaları bir yana bırakacak olursak 70 yıllık bir tarihsel süreçten habersiz kuşaklar yetiştirilmektedir.

Tarih eğitiminin, günümüz dünyasının beklentileri ışığında yeniden yapılandırılmasına ilişkin değerlendirmeler ya konuyu yeterince benimseyemediğimiz bundan dolayı ve olup biteni izleyemediğimiz ya da böyle bir öğretim alanındaki değişim ve gelişmeleri gözleyemediğimiz için ilgili kurum ve sorumluların gündemine girememekte, öğretmen ve öğrencilere yansıtılmamaktadır. Tarih eğitimi, bu alanda hayli yol almış olan Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinin gündeminde daha iyiye ulaşma arzusuyla çeşitli gruplarca sürekli olarak canlı tutulduğu ve pek çok kurumun ilgisini çektiği halde, Türkiye'de ihmale uğramaktadır.[1] Tarih eğitimi alanındaki bu ihmalin en önemli nedeni ülkeyi yöneten siyasal otoritelerden kaynaklanmaktadır. İktidarların siyasal ve toplumsal programlarının ve eylem planlarının Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesinde yer alan tüm yurttaşlarının her anlamda gelişerek Türk ulusunu dünya uluslar ailesinin saygın ve onurlu bir üyesi olarak bağımsız bir yaşam sürmesini ilke olarak almak yerine başka amaçlara hizmet etmeyi öncelikli hedefleri arasına almış olmalarıdır. Buna bağlı olarak iktidarların eğitim politikalarının uygulayıcısı durumunda olan Milli Eğitim Bakanlığının genel olarak eğitim, özel olarak tarih eğitimine bakış ve yaklaşımlarının, bir devlet ve ülke politikası olmaktan çok bağlı bulundukları partilerinin politik tercihlerinin, parti programlarının, programlar için belirlenmiş olan açık ya da örtülü amaç ve hedeflere indirgenmesinden kaynaklanmaktadır. Programların hazırlanmasında rol oynayan kadroların seçiminde temel ölçüt, akademik ve bireysel yeterlik düzeyleri yerine; politik ve kişisel ilişkiler olduğundan sistem daha başından yara almaktadır. Tüm ülke ve ulus için öngörülen programların iktidarlarla bağlantı içerisinde olan dar bir kadroya hazırlatılmaları, uygar ülkelerin terk ettikleri çağdışı bir çözüm ve yaklaşım tarzıdır. Böyle bir anlayışın tüm eğitim sistemini ve bu sistemin en önemli ögelerinden bir tanesi olan tarih eğitimini, dünyada eğitim-bilim ve tarih öğretimi alanında yaşanan çağdaş gelişmelerle uyumlu bir biçimde iyileştirmesi beklenemez. Tam tersine bireylerin yaşamsal tercihlerinde ve kararlarında belirleyici rol oynayan geçmiş deneyimleri sunan bir alan olan tarih araştırmacılığının ve eğitiminin gelişimine ket vurarak toplumsal bilincin sağlıklı bir biçimde yapılanmasına engel olurlar. Tarih dersleri iktidarların günün birinde kendi eylem ve uygulamalarını da konu edinecek bir alan oluşundan dolayı biraz korku ve endişe ile karşılanmaktadır. Türkiye'de okullarda izlenen tarih programlarının, kronolojik olarak ele aldığı konular tema, kavram, yaklaşım ve yöntem açısından çağdaş ülkelerin oldukça gerisinde kalmıştır.

[1] Salih Özbaran, "Tarih Öğretiminin Güncel Sorunları", *Toplumsal Tarih*, Sayı: 100, Nisan 2002, s.66.

yaygınlık kazanan küresel serbest piyasa ekonomisi anlayışına karşın, ders kitaplarının ve bunlara temel oluşturan öğretim programlarının bunun dışında tutularak tekelci bir mantıkla hazırlatılmalarıdır. Türkiye'ye model olarak sunulan hiçbir ülkede öğretim programları ve ders kitaplarını biçimlendirme ayrıcalığı iktidarlara bağlı olan Milli Eğitim Bakanlığının ve onlarının memurları durumunda olanların, ya da onların belirlediği uzmanların tekelinde değildir. Türkiye bu konuda biraz Yunanistan'la benzerlik göstermektedir. Yunanistan'da da ders kitaplarının içeriği Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenir, ancak öğretmenler tarafından yazılır.[4] Günümüzün uygar dünyasında okullarda öğretilen tarih ve tarih ders kitapları; akademik tarihçilerin, öğretmenlerin, ders kitabı yazarlarının, yayımcıların, özellikle de iktidarların tekelinde değildir. Tarihi kamu malı olarak gören bir anlayış ve yaklaşım vardır. Politikacılar, baskı grupları, etnik ve dilsel azınlıklar, ebeveynler tarih programlarının içeriği ve öğretim biçimi konusunda söz sahibi olma hakkını kendilerinde görürler. Matematik, fen bilimleri ya da coğrafya müfredatı için girişeceklerinden çok daha büyük bir çabayla tarih müfredatları için uğraş verirler. Bu nedenle tarih kamuya ait bir mal olarak görülür.[5] Dünyanın tarih eğitimi alanında önde gelen ülkelerinde, Türkiye'deki gibi, tarih eğitiminin içerik ve pedagojisinin planlamasında tek başına bir kurum ve otoritenin tasarrufu söz konusu değildir. Bu nedenle programların hazırlanması sürecinde başta tarihçiler olmak üzere, araştırma kurumları, öğretmenler, meslek örgütleri, öğrenci velileri, yayınevleri, eğitim bakanlığı işbirliği yaparak uğraş verirler. Tarih araştırmaları ile ilgili ya da ilgisiz olduklarına bakılmaksızın tüm toplumsal bileşenler ondan yararlanan, etkilenen yurttaşlar ve ebeveynler olarak oldukça yoğun, hararetli, bazen de çatışmalı tartışmalara sahne olan, ortaklaşa bir çaba ile tarih eğitimine biçim verilmektedir. Merkezi iktidarların bu süreçlerdeki yeri ve işlevi yalnızca gerekli finansman desteğinin sağlanması, etkinliklerin koordinasyonu ve topluma sunulması ile sınırlı kalmakta; kendi beklentileri doğrultusunda bir müdahalede bulunmaları söz konusu olamamakta ya da oldukça sınırlı kalmaktadır.

[4] John Slater, Teaching History in the New Eoropea, London, 1995, s.69,82.

[5] Robert Stradling, *20. Yüzyıl Avrupa Tarihi Nasıl Öğretilmeli* (Çev. Ayfer Ünal), İstanbul, 2003, s.241.

4. Öğretim Yöntemleri ve Materyali Sorunu

Bilgi, iletişim ve eğitim teknolojilerindeki hızlı değişimlere karşın, tarih öğretimi büyük ölçüde kuru anlatıma ve soru cevap yöntemine dayalı bir yaklaşımdan sıyrılamadığı için bu gelişmelerden yeterince yararlanamamakta, hatta etkilenmemektedir. Diğer alanlarda görev yapan meslektaşları gibi tarih öğretmenleri de, gerek okullarındaki teknolojik donanımın yetersizliği, gerekse mesleki gelişimlerine yönelik hizmet içi eğitim süreçlerinin etkin ve verimli olmayışı yüzünden, yeni teknolojileri ve yaklaşımları öğretim sürecinde kullanabilmede yetersiz kalmaktadırlar. Daha da kötüsü öğretmenlik uygulaması ve okul deneyimi dersleri sırasında yapılan gözlemlerden de anlaşıldığı üzere, tarih öğretmenlerin çoğunun bilgi ve iletişim teknolojilerinin sınıf içerisinde öğrenciye ulaşabilmede, onların bilgi, beceri ve kavrayış güçlerini geliştirmede sunduğu sınırsız olanaklardan yeterince haberdar olmadıklarını, bunlardan yararlanmada yeterince istekli davranmadıklarını göstermektedir. Bilgisayar donanımının sağlaması ve kullanımının yaygınlaşması yönündeki yoğun eğilime karşın, okullarımızın çoğunda sınıf içerisinde bir öğretim aracı olarak değerlendirilmesi konusunda kat edilmesi gereken çok yol var. En azından öğrenciler ve öğretmenler için hazırlanmış ders materyali sunan veri tabanları ve internet siteleri oluşturma yönünde bir hareketlilik yok. "Temel Eğitime Destek" projesi kapsamındaki oldukça sınırlı girişimi bir yana, Milli Eğitim Bakanlığının diğer ülkelerin eğitim bakanlıklarının öğrenci ve öğretmenlerin ders hazırlığı ve kendilerini geliştirmelerine katkıda bulunan eğitim-öğretim amaçlı internet siteleri yok. Yine Türk Tarih Kurumu ve Tarih Vakfı tarafından tarih öğrencileri ve tarihe ilgi duyanlar için hazırlanmış herhangi bir bilgi bankası ve eğitim etkinlikleri yoktur.

Özellikle internetin sağlamış olduğu avantajların tarih eğitimine taşınması için yoğun bir çaba gösterilmelidir. İnternet üzerinden geleneksel hiçbir arcın sunamayacağı ölçüde zengin ve çeşitli öğretim bilgi ve malzemesine ulaşma olanağı vardır.[6] İnternet üzerinden dünyanın başka bir ücra köşesindeki müzede sergilenen objelere, arşiv belgelerine, özel mektuplara, tablolara, kartpostallara, plan ve haritalara, film ya da radyo kayıtlarına, belgesellere, haber programlarına, gazete ve dergilere, kısacası her türden yazılı, çizili, görsel, işitsel malzemeye ulaşabilme bunları

[6] Stardling, s.152.

tarih derslerinde kullanabilme avantajı söz konusudur. Bütün bu malzeme zenginliği öğrenci ve öğretmenlerin tarih bilgi ve becerilerini geliştirmelerini kolaylaştırmaktadır.

Tüm bu malzeme çeşitliliğinden yararlanarak aile tarihi, yerel tarih ve sözlü tarih incelemeleri yaptırılabilir. Yazılı ve görsel malzeme kullanımı yoluyla tarihsel oyunların hazırlanması, tarihe yönelik çözümlü bulmacaların geliştirilmesi gibi eğlendirici yöntemlerden yararlanılabilir. Geçmişte yaşayan insanların yaşamını konu alan resim, maket ve biblolar hazırlatılabilir. Müze ve çevre incelemeleri sonrasında ya da afiş, resim, kartpostal, karikatür ve tablolardan yararlanarak geçmişi konu edinen metinler yazdırılması gibi öğrencilerin bulundukları yaşın ilgi ve becerilerine uygun pek çok yöntem uygulanabilir.[7] Türkiye'de okullarda verilen tarih eğitiminin sorunları, öğretmenlerin ve öğrencilerin çağdaş yöntemlerle çağdaş, eğitim, bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanabilecek düzeye ulaşmaları aşılarak dersler sevimsiz ve can sıkıcı bir ders olmaktan çıkarılabilir. Bu nedenle tarih öğretmenlerinin yetiştirilmeleri sürecinde çağdaş öğretim yöntemleri ve malzemesi konusunda iyi bir eğitim almaları gereklidir. Ayrıca tarih öğretmenlerinin görev yaptıkları okul yöneticilerinin, verimli bir tarih eğitimi için, tıpkı fen laboratuarları, spor salonları, müzik derslikleri ve tiyatro salonları gibi tarih odalarına, okul müzelerine ve özel donanımlı tarih dersliklerine gereksinim olduğunu algılamaları gerekir.

5. Öğretmen Eğitimi ve Öğretmenlik Anlayışı

Tarih eğitiminin ve öğretiminin önündeki başlıca önemli engellerden bir diğeri de öğretmenlerin temel alan yeterliklerinin ve öğretmenlik meslek bilgi ve beceri düzeyine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bütün alanlarda olduğu gibi tarih öğretmenlerinin yetiştirilmesine ve yetişmiş deneyimli öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerine yönelik tutumlar, tarih eğitiminde de bir tıkanmaya yol açmaktadır. Öğretmenlerin yetiştirilmesinde çıkış noktasının etkili ve verimli bir öğretmenin sahip olması gereken bilgi ve becerilerin öğretmen adaylarına kazandırılması olmalıdır. Daha sonra ikinci aşamada yapılması gereken iş, belirlenmiş olan bu bilgi birikimini ve becerileri kazandırmaya yönelik öğretim programlarının, programlarda yer alması gereken derslerin ve etkinliklerin belirlenerek planlanmasıdır. Ancak uygulamada devreye giren çeşitli çeldirici nedenlerden dolayı programlarda yer alan derslerin ve ders içeriklerinin işlenmesi sırasında ortaya çıkan sapmalar, öğretmen kalitesinde bir düşüşe yol açmaktadır. Ülkelere göre farklılıklar gösteren öğretmen yetiştirme sisteminde, iki tür yaklaşım söz konusudur. Birincisi alan ve öğretmenlik meslek bilgi ve becerilerinin birlikte yürütüldüğü karma programlar; ikincisi alan bilgisi ve öğretmenlik meslek bilgi ve becerilerinin birbirinden ayrı olarak verildiği öğretmen yetiştirme sistemi. Bu sistemde bilindiği üzere öncelikle alan bilgisine yönelik bir lisans eğitimi tamamlanmakta, daha sonra öğretmenlik bilgi ve becerilerini kazandıran öğretmenlik sertifikası programına devam edilmektedir. Üçüncü bir uygulama olarak da her iki sistemi birlikte yürüten öğretmen yetiştirme modelinden söz edebiliriz.

Tek başına temel alan bilgisi ya da öğretmenlik meslek bilgi ve becerilerinden bir tanesinde iyi yetişmiş olmak bir eksiklik olarak algılanmalıdır. Öğretmenlerin alan bilgisi açısından nitelikli bir düzeyde olmaları olmazsa olmaz birincil koşuldur. Tarih öğretmenlerinin öğrencilerin tarihsel anlayışlarını geliştirebilmek için, öğretim programında işlenen tarih konularına ilişki alan bilgisine tam olarak hâkim olması gerekir. Aynı derecede önem taşıyan ikinci koşul, tarih konularının öğretiminin planlanması, öğretim ve sınıf yönetimi ile öğrencilerin öğretimdeki gelişimlerinin değerlendirilerek geribildirim olarak ailelerine rapor etme becerileri konusunda oldukça iyi durumda olmalarıdır.[8] Bu açılardan değerlendirildiğinde Türk tarih öğretmenlerinin yetiştirilmesi sürecinde verilen eğitimin içerik ve çerçeve olarak bunu sağlamaya uygun olduğunu söylemek zordur. Alan bilgisi bakımından çağdaş dünya ile kıyaslandığında, Avrupa ve dünya tarihini özellikle çağdaş dünyanın birikimlerini dışlayan yapısı ile Türk tarihçiliğinin düzeyinden kaynaklanan bir sınırlılık söz konusudur. Tarih öğretmenliği bölümlerinin programlarına, tamamen Türk,

[7] Julia Murphy, 100 İdeas for Teaching History, London, 2005.

[8] Carol Baker, Ted Chon ve Mark McLaughlin, "Good Practice in School-based Training of History Teachers", *İssue in History Teaching*(Editörler: James Arthur ve Robert Phillips), London, 2000. s.202.; Carol Baker, Ted Chon ve Mark McLaughlin, "Current Issues in the Training of Secondary History Teachers", *İssue in History Teaching*(Editörler: James Arthur ve Robert Phillips), London, 2000. s.192

İslam ve Osmanlı tarihini konu edinen, ilk uygarlıklara çok fazla ilgi göstermeyen; kültürel, toplumsal ve gündelik yaşama ilişkin unsurların cezbedici etkisinden yararlanmayan, savaş ve diplomasi ağırlıklı bir tarih anlayışı egemendir.

Öğretmenlik meslek bilgi ve becerisi kazandırmaya yönelik derslerin içerikleri ile öğretmen adaylarının beklentileri arasında bir uyumsuzluk bulunmamaktadır. Öğretimin planlanması, sınıf yönetimi, ders materyallerinin geliştirilmesine ilişkin becerileri kazandırmayı amaçlayan dersleri veren öğretim elamanları teorik bilgilerin tarihe yönelik uygulaması konusunda, tarih alan bilgisine sahip olmadıkları için yetersiz kalmaktadırlar. Tarih öğretmenlerinin öğretimi yapacakları yaş grubu 14-18 yaş olmasına karşın, bu yaş grubunun bilişsel ve davranışsal gelişim ve düzeyi konusunda yeterince bilgilendirilememektedirler. Öğrenme psikolojisine ilişkin örnek ve uygulamalar daha alt yaş gruplardan seçildiklerinde yeterince yol gösterici olamamaktadır. Ancak daha önemli bir risk, bu dersleri yürüten öğretim elamanlarının programın içeriğini tamamlayamamaları ya da derslerin içeriğine sadık kalmamalarıdır. Bu eksiklikler yeterli öğretmenlik meslek bilgi ve becerisi kazandırılmasını sıkıntıya sokmakta, öğretmenlerin misyonlarını yerine getirememelerini doğurmaktadır.

6. Tarihçilerin Tutumu

Türkiye'de tarih eğitiminin iyileştirilmesine ve yeniden yapılandırılmasına yönelik ilgi ve çabaların, tatmin edici bir düzeyde olmadığı dikkat çekmektedir. Tarih eğitiminin sorunları ne yazık ki toplumun bütünü bir yana, birkaç istisnası dışında, özellikle üniversitelerin tarih bölümlerinin ve buralardaki tarih âlimlerinin ilgisini çekmeyi başaramamıştır. Tarih bölümlerinde görev yapan uzmanlar, genellikle yalnızca belge transkripsiyonu ile uğraşıp tarihin ve tarihçiliğin; konular, kavramlar ve yöntem boyutunda dünya ölçeğinde son yirmi-otuz yılda ortaya koyduğu yeni yaklaşımlardan ve gelişmelerden oldukça uzak kalmışlardır. İster ilk ve orta öğretimde olsun isterse tarih bölümlerinde, profesyonel bir meslek eğitimi olarak öğretilmesine ilişkin yöntem ve yaklaşımların, gereğince izlenip özümsenmesi bir yana, böyle bir niyetin dahi taşınmayışı oldukça kaygı vericidir. 1990'lı yılların ortalarına dek tarih yazım yöntemi ve öğretimi alanında kitap düzeyinde yalnızca **Zeki Velidi Togan, Mübahat Kütükoğlü** ve **Salih Özbaran** ile sınırlı kalmış olması[9] Türk tarihçilerin konuya karşı ilgisizliklerinin bir göstergesi olarak alınmalıdır. Uzunca bir dönem için tarih eğitiminin durumu, çarpık bir tarih eğitiminin ülke çocuklarının bilinçleri üzerinde yaratacağı hasarın sonuçlarına isyan eden aydınların, sorumlu anne-babaların ve bu sorunun uygulamadaki sıkıntıları içerisinde kıvranan az sayıdaki duyarlı tarih öğretmeninin değerlendirmeleri ile sınırlı bir konu olarak kalmıştır. Çok az sayıda olan farklı tarih dergilerinde yazılan bu değerlendirmeler, ne yazık ki beklenen ilgi ve etkiyi yaratmayı başaramamışlardır. Türkiye ve dünya ölçeğinde tarih eğitim-öğretimindeki sorunları, gelişmeleri, araçları, yöntemleri ve yaklaşımları konu edinen araştırmaların durumuna bakıldığında pek de iç açıcı bir tablo ile karşılaşılmamaktadır. Özellikle son 20-25 yılda yazılanlara şöyle bir göz atacak olursak, sınırlı sayıda isim ve kurum dışında pek fazla bir rağbet gördüğü söylenemez. Yazılanların büyük ölçüde Salih Özbaran ve onun yönlendirme çabası ve desteği ile bu alana yönelen az sayıda araştırmacı, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, eğitim fakültelerinin zorunlu ve biraz da sorunlu bir biçimde Dünya Bankası projesiyle yeniden yapılandırılması kapsamında, doktora eğitimi için yurt dışına gönderilen araştırmacının çalışmalarıyla sınırlı kalmıştır. Bu dönem boyunca tarih eğitim-öğretimi adına en önemli gelişme, eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılması sırasında az sayıdaki akademisyenin fen-edebiyat fakültelerinin tarih bölümlerine geçmek yerine, gönüllü olarak ya da başka bazı nedenlerle eğitim fakültelerinin tarih eğitimi anabilim dallarında kalmayı tercih ederek tarih eğitim-öğretimi alanında araştırma yapmaya başlamış olmalarıdır. Yine diğere önemli bir gelişme ise başta Tarih Vakfı Yurt Yayınları olmak üzere yayın evlerinin tarih eğitiminin yanı sıra tarihin doğası, tarih felsefesi, tarihin alanı ve yöntemi konularında İngilizce ve diğer Avrupa dillerinde yazılmış olan ünlü tarihçilerin klasikleşmiş olan

---

[9] Zeki Velidi Togan, *Tarihte Usul*, İstanbul, 1969.; Mübahat Kütükoğlu, *Tarih Araştırmalarında Usul*, İstanbul, 1990.; Salih Özbaran, *Tarih ve Öğretimi*, İstanbul, 1992.; *Tarih, Tarihçi ve Toplum*, İstanbul, 1995.

eserlerini Türkçeye çevirterek yayınlamış olmalarıdır. **Fernand Braudel, Marc Bloch, R.G. Collingwood, E.H. Carr, Eric. J. Hobsbawm, Peter Burke, Paul Thompson, John Tosh, Georg Iggers, Richard Evans, Alun Munslow,** gibi pek çok ünlünün aralarında yer aldığı tarihçilerin; tarihin doğası, sorunları, felsefesi, alanı, yöntemi, gelişimi ve günümüzde ulaştığı boyutlar konusunda yazdıklarının Türk tarihçi ve okurlarına ulaşma olanağı bulması Türkiye'de tarihçilik ve tarih eğitiminin gelişimi üzerinde önemli bir katkıda bulunmuştur[10]. Türkiye'de çok sınırlı da olsa tarihçilerin tarih, tarihçilik mesleği, tarih eğitimi ve öğretimi konularındaki klasik tutum ve yaklaşımını sarsıntıya uğratan bu çalışmalar, aynı zamanda tarih yazımı ve eğitimi alanında yapılan araştırmalar için gerekli olan kuramsal çerçevenin oluşmasına katkıda bulunurken, yerli tarihçilerin de bu alana ilgi duymalarını sağlama başarısını göstermiştir. Günümüzde Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Tarih Eğitimi Anabilim Dalında yoğun olmak üzere diğer eğitim fakültelerinde görev yapan tarihçilerin ilgi ve çabaları, Türkiye'de tarih eğitiminin geleceğine ilişkin iyimser bir beklenti yaratmaktadır. Buralarda yapılan araştırma, inceleme ve değerlendirme makaleleri, lisansüstü tezler ve Tarih öğretim yöntemleri dersleri için kaleme alınan sınırlı sayıdaki ders kitapları[11] bu beklentiyi güçlendirmekle beraber, henüz tarih eğitim-öğretimi alanında belli bir başarı düzeyini tutturmuş ülkelerin oldukça gerisindedir. Tarih eğitiminin içinde bulunduğu sorunları aşmasında akademik tarihçilik arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Bir ülkenin okullarında verilen tarih eğitimi ile o ülkenin tarihçilerince yapılan tarih araştırmalarının nitelik ve nicelik yönünden gelişimi birbirine paralel olarak değişen yapılardır. İyi bir tarih eğitimi için iyi tarih araştırmalarına gereksinim vardır. Bir ülkenin tarihçiliğinde yaşanabilecek tüm olumlu gelişmeler, her düzeydeki tarih eğitiminin iyileşmesine de olumlu bir biçimde yansıyacaktır.

Türkiye'de okullarda yürütülen tarih eğitimi, bu haliyle bireylerin düşünce ufuklarına taban oluşturarak onu geliştirmek yerine; sınırlayan, eksik ve yanlış bilgilendirmeye dayalı yapısı ve eğitim anlayışı ile toplumun belleğini tıpkı bilgisayar virüslerinde olduğu gibi çökerten, yitmesine ya da kirlenerek işlevsiz hale gelmesine yol açan bir sorunlar yumağına dönüşmüştür. Tarih eğitiminin bir sorunlar yumağı olmaktan çıkararak çağımızın yurttaşlarının gereksinimlerine yanıt verebilir düzeye ulaştırılabilmesi için toplumun bütün kesimlerinin ilgi ve desteğine ihtiyacı vardır.

[10] Fernand Braudel, *Tarih Üzerine, Yazılar* (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara, 1992; Marc Bloch, *Tarihin Savusu ya da Tarihçilik Mesleği* (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara, 1985.; R.G. Collingwood, Tarih Tasarımı(Çev. Kurtuluş Dinçer), İstanbul,1990., R.G. Collingwood, *Tarih felsefesi Üzerine Denemeler* (Çev. Erol Özvar) İstanbul, 2001., R.G. Collingwood, *Tarihin İlkeleri*, (Çev. Ahmet Hamdi Aydoğan), İstanbul, 2005 ; E.H. Carr, *Tarih Nedir* (Çev. Misket Gizem Gürtürk), İstanbul, 1982.; Peter Burke, *Tarih ve Toplumsal Kuram* (Çev. Mete Tunçay), İstanbul, 1994, Peter Burke, Bilginin Toplumsal Tarihi (Çev.Mete Tunçay) İstanbul, 2001., Peter Burke, *Tarihin Görgü Tanıkları* (Çev. Zeynep Yelçe), İstanbul, 2003.;Eric J. Hobsbawm, *Tarih Üzerine* (Çev. Osman Akınhay), Ankara, 1999.; Paul Thompson, *Geçmişin Sesi* (Çev. Şehnaz Layıkel), İstanbul, 1999.; John Tosh, *Tarihin Peşinde* (Çev. Ali Berktay), İstanbul, 1997.; Georg Iggers, *20. Yüzyılda Dünyada Tarih Yazımı:Bilimsel Nesnellikten Postmodern Değişime*(Çev.), İstanbul, 2000; Richard Evans, *Tarihin Savunusu* (Çev. Uygur Kocabaşoğlu), Ankara, 1999.; Alun Munslow, *Tarihin Yapısökümü* (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul, 2000.

KAYNAKLAR

1. Salih Özbaran (2002). "Tarih Öğretiminin Güncel Sorunları", *Toplumsal Tarih*, Sayı: 100.
2. Otto Ernst Schueddekopf vd, (1969). *Tarih Öğretimi ve Ders Kitaplarının Geliştirilmesi* (Çev. Necati Engez), İstanbul.
3. Falk Pingel (2003). *Ders Kitaplarını Araştırma ve Düzeltme Rehberi* (çev. Nurettin Elhüseyni), İstanbul.
4. Pertii Luntinen (1989). "School History Tex book Revision by and Under the Auspices of

[11] İsmail Özçelik, *Tarih Öğretiminde Yötem ve Teknikler*, Ankara, 1996.;Dursun Dilek, *Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi*, Ankara, 2001.; Nuri Köstüklü, *Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi*, Konya, 1998.; İbrahim Güler, *Tarihin Toplumdaki İşlevi ve Öğretimi*, İstanbul, 2005.; İsmail hakkı Demircioğlu, *Tarih Öğretiminde Öğrenci Merkezli Yaklaşımlar*, Ankara, 2005.

UNESCO- Part I-II", *İnternationale Schulbuchforschung*, 10 Jahrgang 1988 (4), ss.337-349, 11 Jahrgang.

5. J.A.Lauwerys, *History Textbooks and International Understanding*, UNESCO, Paris, 1953.
6. Salih Özbaran (1995). *Tarih ve Öğretimi*, İstanbul, 1992.; Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları*, Hazırlayan: Salih Özbaran, İstanbul,.
7. İbrahim Güler, (2005). *Tarihin Toplumdaki İşlevi ve Öğretimi*, İstanbul.
8. Salih Özbaran (1997). Tarih, Tarihçi ve Toplum, İstanbul.
9. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Tarih Eğitimine Eleştirel Yaklaşımlar: Avrupalı-Türkiyeli Tarih Eğitimcileri Buluşması,Hazırlayan: Oya Köymen: (2003). İstanbul.
10. John Slater (1995). Teaching History in the New Eoropea, London.
11. Robert Stradling (2003). *20. Yüzyıl Avrupa Tarihi Nasıl Öğretilmeli* (Çev. Ayfer Ünal), İstanbul, s.241.
12. Julia Murphy (2005). 100 İdeas for Teaching History, London.
13. Carol Baker, Ted Chon ve Mark McLaughlin (2000). "Good Practice in School-based Training of History Teachers", *İssue in History Teaching*(Editörler: James Arthur ve Robert Phillips), London.
14. Carol Baker, Ted Chon ve Mark McLaughlin (2000). "Current Issues in the Training of Secondary History Teachers", *İssue in History Teaching*(Editörler: James Arthur ve Robert Phillips), London.
15. Zeki Velidi Togan (1969). *Tarihte Usul*, İstanbul.
16. Mübahat Kütükoğlu (1990). *Tarih Araştırmalarında Usul*, İstanbul.
17. Salih Özbaran (1992, 1995). *Tarih ve Öğretimi*, İstanbul. *Tarih, Tarihçi ve Toplum*, İstanbul.
18. Fernand Braudel (1985). *Tarih Üzerine, Yazılar* (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara, 1992; Marc Bloch, *Tarihin Savusu ya da Tarihçilik Mesleği* (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara.
19. R.G. Collingwood (1990). Tarih Tasarımı(Çev. Kurtuluş Dinçer), İstanbul.
20. R.G. Collingwood (2001). *Tarih felsefesi Üzerine Denemeler* (Çev. Erol Özvar) İstanbul, 2001.
21. R.G. Collingwood, *Tarihin İlkeleri*, (Çev. Ahmet Hamdi Aydoğan), İstanbul.
22. E.H. Carr (1982). *Tarih Nedir* (Çev. Misket Gizem Gürtürk), İstanbul.
23. Peter Burke (1994). *Tarih ve Toplumsal Kuram* (Çev. Mete Tunçay), İstanbul.
24. Peter Burke (2001). Bilginin Toplumsal Tarihi (Çev.Mete Tunçay) İstanbul.
25. Peter Burke (2003). *Tarihin Görgü Tanıkları* (Çev. Zeynep Yelçe), İstanbul.
26. Eric J. Hobsbawm (1999). *Tarih Üzerine* (Çev. Osman Akınhay), Ankara.
27. Paul Thompson (1999). *Geçmişin Sesi* (Çev. Şehnaz Layıkel), İstanbul.
28. John Tosh (1997). *Tarihin Peşinde* (Çev. Ali Berktay), İstanbul.
29. Georg Iggers (2000). *20. Yüzyılda Dünyada Tarih Yazımı:Bilimsel Nesnellikten Postmodern Değişime*(Çev.), İstanbul.
30. Richard Evans (1999). *Tarihin Savunusu* (Çev. Uygur Kocabaşoğlu), Ankara.
31. Alun Munslow (2000). *Tarihin Yapısökümü* (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul,.
32. İsmail Özçelik (1996). *Tarih Öğretiminde Yötem ve Teknikler*, Ankara.
33. Dursun Dilek (2001). *Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi*, Ankara.
34. Nuri Köstüklü (1998). *Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi*, Konya.
35. İbrahim Güler (2005). *Tarihin Toplumdaki İşlevi ve Öğretimi*, İstanbul.
36. İsmail Hakkı Demircioğlu (2005). *Tarih Öğretiminde Öğrenci Merkezli Yaklaşımlar*, Ankara.